

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

**POLUGODIŠNJI IZVJEŠTAJ O RADU KOORDINACIONOG TIJELA ZA PRAĆENJE
SPROVOĐENJA DEKLARACIJE PARTNERA ZAPADNOG BALKANA O
INTEGRACIJI ROMA/KINJA U SKLOPU PROCESA PROŠIRENJA EVROPSKE
UNIJE ZA 2024 GODINU**

Podgorica, januar 2025. godine

UVOD

Socijalna inkluzija Roma i Egipćana u Crnoj Gori predstavlja kompleksan i višedimenzionalan proces koji zahtijeva sistemski pristup i koordinisano djelovanje svih relevantnih aktera. Romska i egipćanska zajednica se tradicionalno suočava sa značajnim socio-ekonomskim izazovima, uključujući siromaštvo, nisku stopu obrazovanja, ograničen pristup tržištu rada, neadekvatne uslove stanovanja, te diskriminaciju i socijalnu isključenost. Ovi izazovi su prepoznati kao prioritetni u okviru državne politike i međunarodnih obaveza Crne Gore, što je rezultiralo formiranjem Koordinacionog tijela za praćenje sprovođenja Deklaracije partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma/kinja u sklopu procesa proširenja Evropske unije.

Ovo tijelo djeluje kao središnja platforma za planiranje, implementaciju i praćenje mjera koje su usmjerene na unapređenje životnih uslova Roma i Egipćana. Njegov rad uključuje širok spektar aktivnosti u saradnji sa ministarstvima, lokalnim samoupravama, nevladinim organizacijama i međunarodnim partnerima. Ključni ciljevi uključuju poboljšanje pristupa obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, zapošljavanju, te obezbjeđivanje osnovnih ličnih dokumenata, što je od vitalnog značaja za ostvarivanje prava ovih zajednica.

Ovaj izvještaj ima za cilj da pruži detaljan pregled dosadašnjih postignuća Koordinacionog tijela, kao i izazova s kojima se suočava. Posebna pažnja posvećena je analizi trenutnog stanja u ključnim oblastima, pregledima projekata i programa koji su realizovani, te preporukama za buduće korake kako bi se osigurala održivost postignutih rezultata i nastavilo sa unapređenjem položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori.

Rezime

Dana 5. jula 2019. godine je datum kada je potpisana Poznaska deklaracija, kada je 5 godina prošlo od usvajanja Poznanske deklaracije.

U periodu od 5 godina učinjen je značajan napredak u ispunjavanju zacrtanih ciljeva:

Zapošljavanje:

- ✚ Koordinaciono tijelo je obaviješteno o inicijativama za suzbijanje sive ekonomije među romskom populacijom. Crna Gora će biti prva zemlja koja će završiti ovaj program, a niz projekata na ovu temu će pokrenuti organizacije REDI i Romska fondacija za Evropu.
- ✚ Planirano je finansiranje romskih biznisa i podrška poslodavcima kroz bespovratne kredite za zapošljavanje pripadnika romske zajednice.
- ✚ Predstavnici Koordinacionog tijela su učestvovali na sastancima sa relevantnim organizacijama kako bi dogovorili dalje korake za apliciranje za projekat Stanovanje, uključujući finalizaciju istraživanja o socio-ekonomskom položaju Roma.
- ✚ Završen „Nacionalni program za transformaciju neformalne zaposlenosti Roma/Egipćana u Crnoj Gori za period 2024-2026. Godine“. Očekuje se brzo usvajanje ovog dokumenta na Vladi crne Gore.
- ✚ U centrima za socijalni rad sistematizovano je radno mjesto Saradnik u socijalnoj zaštiti romske i egipćanske zajednice u oblasti socijalne zaštite, i to u opštinama: Podgorica (2), Nikšić (1), Bar (1), Berane (1) i Bijelo Polje (1). Zadatak Saradnika u socijalnoj inkluziji za Rome i Egipćane u oblasti socijalne zaštite se sastoji u pomaganju pojedincima iz romske i egipćanske populacije u ostvarivanju prava na socijalnu i dječiju zaštitu. Budžetom za 2025. godinu planirana su sredstva za navedena radna mjesta

Socijalno stanovanje:

- ✚ Urađena je Studija izvodljivosti socijalnog stanovanja Roma i Egipćana u osam opština u Crnoj Gori (Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Herceg Novi, Kotor, Nikšić, Ulcinj).
- ✚ Adaptacija naselja socijalnog stanovanja u Pljevljima – Trlica. Adaptirano deset individualnih stambenih objekata.
- ✚ Anagažovanje asistenata za podršku korisnicima stambenih jedinica. Aktivnost realizovana-angažovana dva asistenata za podršku.

- ✚ Od februara 2024. godine angažovna su dva saradnika za oblast socijalnog stanovanja, koji u naselju na Vrelima Ribničkim pružaju svakodnevnu podršku stanovnicima te takođe koordiniraju između nadležnih državnih organa u cilju održivosti stanovanja u smislu obaveza po osnovu plaćanja komunalija i otklanjanja eventualnih oštećenja na objektima stanovanja.
- ✚ Odlukom Glavnog grada Ministarstvu socijalnog staranja, brige o porodici i demografije ustupljena su tri objekta na Vrelima Ribničkim, za čiju je adaptaciju Ministarstvo opredjelilo novčana sredstva u iznosu od 150.000 eura i HELP sredstva u iznosu od 200.000 eura.

Obrazovanje:

- ✚ Ukupan broj upisane djece u predškolsko obrazovanje 2024/2025. godine je 312, od čega je 52,4% dječaka i 47,76% djevojčica.
- ✚ U školskoj 2024/2025. godini ukupan broj upisane djece u osnovnim školama je 1 721, od čega je 50,1% dječaka i 49,9% djevojčica.
- ✚ Ukupan broj učenika u srednjim školama, školske 2024/2025 je 172, od čega je 57,0% dječaka i 43,0% djevojčica.
- ✚ Ukupan broj studenata/studenkinja koji pohađaju fakultet je 17.
- ✚ Razmotrena je mogućnost uvođenja Romologije kao smjera na magistarskim studijama i izbornog predmeta za buduće vaspitače i učitelje na Filološkom fakultetu u Nikšiću.
- ✚ Predviđeno je pokretanje projekata kako bi se olakšalo obrazovanje romske djece.
- ✚ Organizovani su seminari za edukaciju trenera u borbi protiv diskriminacije, a Zavod za stručno obrazovanje će izdavati licence za ovaj program.

Zdravstvena zaštita:

- ✚ Prema poslednjem istraživanju koje je UNDP sproveo 2017. godine, 95 odsto Roma i Egipćana uključeno je u sistem zdravstvene zaštite.
- ✚ Koordinaciono tijelo je upoznao Ministarstvo zdravlja sa zaključcima Sa Roma seminara održanog 27. novembra- „Izraditi Protokol za pristup raseljenih lica zdravstvenoj zaštiti i podijeliti svim zdravstvenim ustanovama u Crnoj Gori. Izrada obavezujućeg uputstva u cilju izrade protokola za ostvarivanje zdravstvene zaštite za RE populaciju. Protokol ili uputstvo da distribuiraju ustanovama resorni Ministar, shodno Zakonu o zdravstvenoj zaštiti“, kako bi se obezbijedila dostupnost zdravstvene

zaštite romskoj populaciji koja nema riješena pitanja državljanstva i ličnih dokumenata. Ove izmjene će biti usklađene sa preporukama Svjetske zdravstvene organizacije i drugim međunarodnim preporukama.

Lična dokumenta i pravni status:

- ✚ Održani sastanci sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, UNHCR-om, Građanskom alijansom i organizacijom „Help“ kako bi se riješila pitanja državljanstva i ličnih dokumenata za romsku populaciju. Identifikovano je 240 lica bez državljanstva prema podacima Popisa stanovništva iz 2023. godine.
- ✚ Planiran je terenski obilazak sa predstavnicima Ministarstva unutrašnjih poslova radi evidentiranja lica bez ličnih dokumenata.
- ✚ Ukupno je pribavljeno 13 identifikacionih dokumenata države porijekla za navedena lica .
- ✚ Broj lica kojima je pružena pomoć od strane Ambasade Republike Srbije i Ambasade Republike Kosovo u Crnoj Gori – 5.
- ✚ Broj lica kojima je pružena pravna ili finansijska pomoć za regulisanje pravnog statusa u Crnoj Gori- 43.
- ✚ Broj realizovanih informativnih posjeta i sastanaka- 43-lica.
- ✚ Broj lica koja su se dobrovoljno vratila u zemlju porijekla. Tokom 2024.godine, nije evidentiran dobrovoljni povratak.
- ✚ Broj identifikovanih lica i broj lica kojima je pružena podrška za upis u matične registre- 9.
- ✚ Broj lica kojima je pružena pravna pomoć-112 lica.
- ✚ Najmanje 100 pripadnika/ca RE zajednice informisano o postupku registracije novorođenčad.
- ✚ Tokom 2024.godine, bilo je više okruglih stolova i mediskih nastupa, na kojima je informisana RE populacija o značaju upisa u matičnu knjigu rođenih i značaju posjedovanja ličnih isprava.
- ✚ Zaključno sa 2024. podnijetih zahtjeva za privremeni boravak i stalni boravak ove populacije je **ostalo neriješena 42 zahtjeva, zbog nedostajuće dokumentacije matične države.**

Ne -diskriminacija:

- ✚ Pokrenut je program za borbu protiv svih oblika diskriminacije, sa posebnim fokusom na anticiganizam, razvijen u saradnji sa NVO „Koračajmo zajedno“. Očekuje se obuka trenera koji će realizovati ovaj program. Usvojen je plan za organizaciju seminara na temu ne-diskriminacije, a Koordinaciono tijelo će aktivno pratiti povratne informacije i potrebe učesnika.
- ✚ Vlada je na sjednici od 19. decembra 2024. godine usvojila Strategiju razvoja Sistema socijalne i dječije zaštite za period od 2025. do 2028. godine sa Akcionim planom za 2025. godinu. Strategija se donosi se u cilju obezbjeđenja i ostvarivanja mjera

i programa namijenjenih pojedincu/pojedinki i porodici kojima je usljed posebnih okolnosti i socijalnog rizika potreban odgovarajući oblik socijalne i dječje zaštite.

Zapošljavanje

- ✚ Planirano je sistematizovanje radnih mjesta za saradnike i medijatore u Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga, te Ministarstvu socijalnog staranja, brige o porodici i demografiji. Ova inicijativa ima za cilj poboljšanje efikasnosti u pružanju usluga građanima, posebno u segmentima zdravstva, zapošljavanja i socijalne zaštite, kroz angažovanje kvalifikovanih stručnjaka koji će posredovati između institucija i korisnika usluga.
- ✚ Pored toga, razvijen je Nacionalni program za transformaciju neformalne zaposlenosti Roma i Egipćana u Crnoj Gori. Ovaj program ima za cilj da integriše romsku i egipatsku zajednicu u formalno tržište rada, pružajući im pristup obrazovanju, stručnom osposobljavanju i radnim pravima, što će dugoročno doprinijeti smanjenju siromaštva i socijalne isključenosti. Program obuhvata niz aktivnosti, uključujući podršku za samozapošljavanje, promociju jednakih mogućnosti i jačanje kapaciteta lokalnih zajednica.
- ✚ Pružanje usluga pripreme za zapošljavanje – individualno savjetovanje/ individualni plan zapošljavanja pripadnicima/cama RE populacije koji se nalaze na evidenciji nezaposlenih lica.
- ✚ Pružanje usluga pripreme za zapošljavanje -profesionalne orijentacije pripadnicima/cama RE populacije koji se nalaze na evidenciji nezaposlenih lica Broj pripadnika RE populacije koji se nalaze na evidenciji nezaposlenih lica kojima su pružene usluge profesionalne orijentacije - 134, od kojih 34 žene(25,27%), (struktura po polu) ZZZCG i NVO „CAREP“, u okviru projekta "Karijerna karta za mlade RE “Od edukacije do zapošljavanja” učestvovao u motivisanju i info sesijama za opštine Nikšić, Bijelo Polje, Berane i Pljevlja, koje su završene prijavom 36 mladih pripadnika RE zainteresovanih za plaćeno stažiranje.
- ✚ ZZZCG i NVO „Mladi Romi Podgorice“ motivisanje za učešće u projektu “Osposobljavanje odraslih RE“, u kojem će četiri pripadnice ove populacije pohađati obuku za zanimanje pomoćni frizer.
- ✚ Pružanje usluga posredovanja pri zapošljavanju RE populacije
- ✚ Broj nezaposlenih lica RE populacije kojima su pružene usluge posredovanja pri zapošljavanju-125, od kojih 62 žene(45,92%).
- ✚ Broj nezaposlenih lica RE populacije koji su uključeni u program javnih radova -16 (3,16%), od ukupno 506 uključenih nezaposlenih lica.
- ✚ Broj nezaposlenih lica RE populacije koji su uključeni u programe obrazovanja odraslih-3 (1,42%), od ukupno 506 uključenih nezaposlenih lica.
- ✚ Uključivanje nezaposlenih RE u program podsticaja za zapošljavanje

- ✚ Nezaposlena lica RE populacije nisu bili uključeni u program podsticaja za zapošljavanje.
- ✚ Organizovanje obuka na radu kod poslodavca za pripadnike/ce RE populacije u opštinama na sjeveru Crne Gore
- ✚ Broj RE lica- 3 (1,25%), od ukupno 506 uključenih nezaposlenih lica, završilo obuku na radu kod poslodavca.
- ✚ Aktivacija roditelja u RE porodicama u riziku kroz obuku na radu kod poslodavca i sertifikovane obuke
- ✚ Najmanje 15 pripadnika/ca – roditelja iz RE zajednice učestvovalo u programu radne aktivacije.
- ✚ Sistemazovanje radnih mjesta za saradnike/ce u socijalnoj inkluziji RE za oblast zapošljavanja i socijalne zaštite
- ✚ Potpisan Memorandum o saradnji, sa ciljem definisanja i uspostavljanja saradnje između Ministarstva ljudskih i manjinskih prava i Zavoda za zapošljavanje Crne Gore u angažovanju Medijatora-Saradnika, koji djeluju kao posrednici između Romske i Egipćanske zajednice i državnih institucija. Strane potpisnice su saglasne da u okviru svojih nadležnosti uspostave odgovarajuće mehanizame za saradnju u ostvarivanju ljudskih prava, radi preduzimaja zajedničkih aktivnosti na ispunjenju cilja Memoranduma.
- ✚ Biznis inkubator za 5 odraslih pripadnika/ca romske i egipćanske zajednice
- ✚ 5 odraslih građana/ki romske i egipćanske populacije nastavilo da privređuje u okviru biznis inkubatora na Koniku;
- ✚ 5 građana/ki romske i egipćanske zajednice registrovano i legalno posluju kao preduzetnici.
- ✚ Tutorstvo za 20 odraslih pripadnika/ca romske i egipćanske zajednice na temu zapošljavanja (asistencija u pisanju CV-a, infromisanje o dostupnim poslovima...)
- ✚ Pružena pomoć za 20 građana/ki romske i egipćanske zajednice da samostalno aplicira za posao.
- ✚ Organizovanje posjeta sajmovim zapošljavanja/animiranje poslodavaca u cilju prezentacija otvorenih radnih mjesta
- ✚ U centrima za socijalni rad sistematizovano je radno mjesto Saradnik u socijalnoj zaštiti romske i egipćanske zajednice u oblasti socijalne zaštite, i to u opštinama: Podgorica (2), Nikšić (1), Bar (1), Berane (1) i Bijelo Polje (1). Zadatak Saradnika u socijalnoj inkluziji za Rome i Egipćane u oblasti socijalne zaštite se sastoji u pomaganju pojedincima iz romske i egipćanske populacije u ostvarivanju prava na socijalnu i dječiju zaštitu. Budžetom za 2025. godinu planirana su sredstva za navedena radna mjesta.

Socijalna zaštita

- ✚ Adaptacija naselja socijalnog stanovanja u Pljevljima – Trlica. Adaptirano deset individualnih stambenih objekata.
- ✚ Angažovanje asistenata za podršku korisnicima stambenih jedinica. Aktivnost realizovana-angažovana dva asistenata za podršku.

- ✚ Sistematizovano je 6 radnih mjesta za saradnike i medijatore u, Ministarstvu socijalnog staranja, brige o porodici i demografiji. Ova inicijativa ima za cilj poboljšanje efikasnosti u pružanju usluga građanima, posebno u segmentima socijalne zaštite, kroz angažovanje kvalifikovanih stručnjaka koji će posredovati između institucija i korisnika usluga.

Preporuke koordinacionog tijela:

- Povećanje broja zaposlenih Roma i Egipćana zahtjeva sveobuhvatan pristup koji uključuje obrazovne, ekonomske, političke i društvene mjere.
- U sistematizaciji radnih mjesta za saradnike i medijatore, važno je jasno definisati njihove uloge, odgovornosti i ciljeve. Ovo će omogućiti efikasnije pružanje usluga i bolju koordinaciju između različitih ministarstava.
- Omogućiti kontinuiranu obuku i razvoj za nove saradnike i medijatore, kako bi se osigurala njihova stručnost u rješavanju kompleksnih problema RE populacije i pružanju kvalitetnih usluga.
- Uspostaviti mehanizme za redovno praćenje i evaluaciju učinka saradnika i medijatora, kako bi se osiguralo da njihove aktivnosti imaju pozitivan uticaj na korisnike usluga.
- Kod transformacije neformalne zaposlenosti Roma i Egipćana, preporučuje se aktivno uključivanje predstavnika zajednice u sve faze implementacije programa. Ovo će pomoći u identifikaciji specifičnih potreba i izazova s kojima se suočavaju, te osigurati da program bude prilagođen njihovim stvarnim potrebama.
- Razviti partnerstva i saradnju sa Unijom poslodavaca sa privatnim sektorom i nevladinim organizacijama koje mogu pružiti dodatnu podršku, resurse i ekspertizu u procesima integracije u formalno tržište rada.
- Pokrenuti informativne kampanje za podizanje svijesti o važnosti formalnog zapošljavanja, pravima radnika i dostupnim resursima. Ovo može pomoći u motivisanju zajednica da se aktivnije uključe u program.
- Uvesti mjere koje će osigurati da i muškarci i žene imaju jednake mogućnosti za pristup programima zapošljavanja i profesionalnog razvoja, posebno u kontekstu romske i egipćanske zajednice gdje tradicionalne rodne uloge mogu predstavljati barijeru.
- Potrebno je intenzivirati sprovođenje programa stručnog osposobljavanja, prekvalifikacije ili dokvalifikacije, kao i finansijske podrške i podsticaja za samozapošljavanje Roma i Egipćana i kroz programe namijenjene ranjivim kategorijama na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, uključujući žene Romkinje i žene Romkinje iz ruralnih područja.

Implementacija ovih preporuka zahtjeva koordinisane napore svih društvenih aktera kako bi se osigurala održiva i efikasna integracija Roma i Egipćana u tržište rada.

SOCIJALNO STARANJE

- ✚ Urađena je Studija izvodljivosti socijalnog stanovanja Roma i Egipćana u osam opština u Crnoj Gori (Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Herceg Novi, Kotor, Nikšić, Ulcinj). Studija je urađena u saradnji sa Ministarstvom socijalnog staranja, brige o porodici i demografija, Ministarstvom prosvjete, nauke i inovacija, Savjetom Evrope, Njemačkom humanitarnom organizacijom Help i Institutom za projekte, analize i studije IPAS iz Nikšića.
- ✚ Adaptacija naselja socijalnog stanovanja u Pljevljima – Trlica. Adaptirano deset individualnih stambenih objekata.
- ✚ Angažovanje asistenata za podršku korisnicima stambenih jedinica. Aktivnost realizovana-angažovana dva asistenata za podršku.
- ✚ Od februara 2024. godine angažovna su dva saradnika za oblast socijalnog stanovanja, koji u naselju na Vrelima Ribničkim pružaju svakodnevnu podršku stanovnicima te takođe koordiniraju između nadležnih državnih organa u cilju održivosti stanovanja u smislu obaveza po osnovu plaćanja komunalija i otklanjanja eventualnih oštećenja na objektima stanovanja.
- ✚ Odlukom Glavnog grada Ministarstvu socijalnog staranja, brige o porodici i demografije ustupljena su tri objekta na Vrelima Ribničkim, za čiju je adaptaciju Ministarstvo opredjelilo novčana sredstva u iznosu od 150.000 eura i HELP sredstva u iznosu od 200. 000 eura. HELP je raspisao tender o izvođenju radova na adaptaciji objekta, izvođač radova je izabran i zavisno od klimatskih uslova očekuje se da radovi na adaptaciji počnu u najskorijem roku.

Preporuke koordinacionog tijela

Socijalno stanovanje:

- Razvijati programe socijalnog stanovanja koji su prilagođeni potrebama Roma i Egipćana.
- Osigurati subvencionisane stanove za romske i egipćanske porodice s niskim primanjima.

Monitoring i evaluacija:

- Redovno pratiti i evaluirati programe stambenog zbrinjavanja kako bi se osiguralo njihovo učinkovito sprovođenje i prilagođavanje prema potrebama zajednice.

Uključivanje Roma u proces odlučivanja:

- Osigurati da Romi i Egipćani učestvuju u planiranju i donošenju odluka vezanih za stambena pitanja koja ih se tiču.
- Raditi na inkluzivnim politikama koje uzimaju u obzir specifične potrebe romske i egipćanske zajednice.

Stanovanje

- ✚ Savjet Evrope je odobrio projekta čiji je cilj finansiranje legalizacije 50 bespravnih objekata koje koriste Romi i Egipćani. NVO organizacije su mapirale romska naselja i obavezne su dostaviti te podatke, kako bi se podaci ukrstili sa podacima iz Studije izvodljivosti socijalnog stanovanja Roma i Egipćana i istraživanjem koje je sprovedeno u osam opština. Na osnovu tih podataka pripremiće se projektni zadatak za izradu Sanacionog programa legalizacije romskih naselja, koji će sadržati detaljnu analizu planske dokumentacije za lokacije na kojima se nalaze romska naselja i koji će sadržati smjernice o mogućnostima legalizacije bespravnih objekata u romskim naseljima. Za izradu sanacionog programa potrebno je angažovati stručnjake u oblasti geodezije, planiranja i urbanizma i prava. Studija treba da sadrži analizu, i broj objekata koji ispunjavaju uslove za legalizaciju u skladu sa zakonom. Nakon analize, biće organizovan sastanak sa predstavnicima Ministarstva prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine i predstavnicima opština u kojima se nalaze romska naselja.

Preporuke koordinacionog tijela:

U cilju rješavanja stambenog pitanja Romima i Egipćanima u Crnoj Gori zahtijeva sveobuhvatan pristup koji uključuje socijalne, ekonomske, pravne i kulturne aspekte.

Pravno priznavanje i zaštita:

- Osigurati legalizaciju neformalnih naselja gdje god je to moguće.
- Pružiti pravnu pomoć za dobijanje vlasničkih papira i legalizaciju postojećih objekata.

Planiranje i razvoj infrastrukture:

- Unaprijediti infrastrukturu u romskim naseljima, uključujući vodovod, kanalizaciju, struju i puteve.
- Planirati naselja koja uključuju pristup osnovnim uslugama poput zdravstvene zaštite, obrazovanja i javnog prevoza.

Edukacija i podizanje svijesti:

- Organizovati kampanje za podizanje svijesti o pravima na stanovanje.
- Edukacija Roma o mogućnostima za stambeno zbrinjavanje i pravima koja im pripadaju.

Finansijska podrška:

- Osigurati finansijsku podršku kroz subvencije, grantove i povoljne kredite za izgradnju ili renoviranje stambenih jedinica.
- Podsticati partnerstva između vlade, nevladinih organizacija i privatnog sektora za finansiranje stambenih projekata za Rome.

Monitoring i evaluacija:

- Redovno pratiti i evaluirati programe stambenog zbrinjavanja kako bi se osiguralo njihovo učinkovito sprovođenje i prilagođavanje prema potrebama zajednice.

Obrazovanje

- ✚ Organizovane su brojne posjete romskim naseljima, gdje su roditelji informisani o procesu upisa djece u osnovnu školu putem direktne komunikacije na terenu. Ove posjete su imale za cilj da približe obrazovni sistem roditeljima i motivišu ih da uključe svoju djecu u obrazovni proces.
- ✚ Povodom Međunarodnog dana Roma, koji se obilježava 8. aprila, nevladine organizacije "OFK Nikšić – fudbal da, droga ne", "Rae" Nikšić i NVU "Budo Tomović" iz Nikšića, uz finansijsku podršku Ministarstva ljudskih i manjinskih prava uručili su kombi vozila namijenjenih

prevozu romske i egipćanske djece u opštinama Kotor, Budva i Ulcinj. Ovaj korak osigurao je kontinuiran i siguran prevoz za romsku djecu, što je ključno za njihovo redovno pohađanje nastave.

- ✚ Uvedena je upotreba asistivne tehnologije u cilju razvoja komunikacije, jezika i govora, namijenjena djeci iz vulnerabilnih grupa. Ove tehnologije omogućavaju djeci sa posebnim potrebama da se bolje uključe u obrazovni proces i razviju ključne jezičke vještine.
- ✚ Zavod za školstvo intenzivno radi na opismenjavanju učenika romske i egipćanske populacije. Učenici usvajaju osnovne vještine pisanja i čitanja, učeći da pišu kraće rečenice i koriste pismo, što predstavlja značajan korak ka njihovoj integraciji u obrazovni sistem.
- ✚ Nastavnici su upoznati sa naprednim pedagoškim strategijama za rad sa djecom i mladima iz RE populacije. Ove strategije obuhvataju različite metode vaspitno-obrazovnog rada koje su prilagođene specifičnim potrebama ove djece. Jačanje kompetencija nastavnika uključuje obuku za upotrebu ovih modela u svakodnevnom radu, čime se poboljšava kvalitet obrazovanja i podrška učenicima.
- ✚ Zavod za školstvo redovno prati kvalitet rada sa učenicima romske i egipatske populacije, osiguravajući da se primjenjuju najbolji pedagoški pristupi i da se ostvaruje napredak u njihovom obrazovanju.
- ✚ Takođe, kontinuirano se informišu roditelji o mogućnostima i prednostima upisa njihove djece u osnovno obrazovanje, kroz različite informativne kampanje i direktne kontakte, kako bi se povećala svijest o važnosti obrazovanja i ojačala njihova motivacija da uključe djecu u školski sistem.
- ✚ Obezbjedeđen je besplatan prevoz za 600 učenika/ca osnovnih škola RE populacije u Podgorici, Nikšiću, Beranama i na Cetinju.
- ✚ Nastavilo se sa angažovanjem saradnika/ca (medijatori) u socijalnoj inkluziji RE u obrazovanju, shodno normativu. Ova praksa se pokazala kao izuzetno korisna za obuhvat djece RE populacije sistemom obrazovanja, kao i za smanjenje drop-outa.
- ✚ Angažovano 26 saradnika (medijatora) u osnovnim školama: u Podgorici, Nikšiću, Baru, Beranama, Ulcinju, Herceg Novom i Tivtu.
- ✚ Dom u okviru svojih smještajnih kapaciteta namjenski opredjeljuje do 5% kapaciteta za smještaj studenata sa invaliditetom, studenata RE populacije i korisnicima materijalnog obezbjeđenja.

✚ U dijelu obrazovanja, u školskoj 2024/2025. godini zabilježeni su sljedeći rezultati:

- U školskoj 2024/2025. godini ukupan broj upisane djece u osnovnim školama je 1 721, od čega je 50,1% dječaka i 49,9% djevojčica. Najviše upisane djece imaju sljedeće opštine: Podgorica (774 ili 45,0% djece), Nikšić (239 ili 13,9%) i Berane (188 ili 10,9% djece). Upoređujući sa podacima sa prethodnom školskom godinom (2023/2024) broj djece romske populacije je manji za 4,1 procentna poena.
- Ukupan broj učenika koji su uspješno završili razred u školskoj 2023/2024. godini je 1 427 ili 83,3% učenika, dok je broj učenika/ca koji nijesu završili razred 240 ili 14% učenika/ca. Broj učenika/ca koji su Neocijenjeni ili im nije evidentirano da su napustili školu, jer ove godine nisu u CG školama je 47 ili 2,8%.
- Ukupan broj učenika u srednjim školama, školske 2024/2025 je 172, od čega je 57,0% dječaka i 43,0% djevojčica. Opštine sa najviše upisane djece su: Podgorica, Nikšić, Ulcinj i Berane. Upoređujući sa podacima iz prethodne školske godine, ukupan broj učenika je manji za 10,9 procentnih poena.

- Od ukupnog broja učenika uspješno su završili razred u srednjoj školi njih 143 ili 96,0%, dok 6 učenika ili 4% nije završilo razred u srednjoj školi.
- Ukupan broj upisane djece u predškolsko obrazovanje 2024/2025. godine je 312, od čega je 52,4% dječaka i 47,76% djevojčica. Prema opštinama najviše je upisanih u Podgorici (110 ili 37,9%), zatim Berane (71 ili 22,76%) i Nikšić (43 ili 14,8%). Najveći broj upisane djece u predškolsko obrazovanje je u starijoj vaspitnoj grupi (129), zatim u srednjoj vaspitnoj grupi (71 dijete).

Broj upisane djece u osnovnu školu, prema opštini i polu, 2024/2025

	Dječaci	u %	Djevojčice	u %	Ukupno	u %
Bar	41	46.6	47	53.4	88	5.1
Berane	88	46.8	100	53.2	188	10.9
Bijelo Polje	18	62.1	11	37.9	29	1.7
Budva	10	37.0	17	63.0	27	1.6
Cetinje	12	60.0	8	40.0	20	1.2
Gusinje	1	100.0	0	0.0	1	0.1
Herceg Novi	34	58.6	24	41.4	58	3.4
Kolašin	0	0.0	1	100.0	1	0.1
Kotor	38	57.6	28	42.4	66	3.8
Mojkovac	1	50.0	1	50.0	2	0.1
Nikšić	118	49.4	121	50.6	239	13.9
Petnjica	0	0.0	2	100.0	2	0.1
Pljevlja	8	66.7	4	33.3	12	0.7
Podgorica	395	51.0	379	49.0	774	45.0
Rožaje	3	60.0	2	40.0	5	0.3
Tivat	45	46.4	52	53.6	97	5.6
Tuzi	19	50.0	19	50.0	38	2.2
Ulcinj	30	43.5	39	56.5	69	4.0
Zeta	2	40.0	3	60.0	5	0.3
Ukupno	863	50.1	858	49.9	1 721	100.0

Broj upisane djece u srednje obrazovanje, po opštinama i polu, 2024/2025

	Dječaci	u %	Djevojčice	u %	Ukupno	u %
Bar	4	57.1	3	42.9	7	4.1
Berane	7	53.8	6	46.2	13	7.6
Bijelo Polje	2	100.0	0	0.0	2	1.2
Budva	2	50.0	2	50.0	4	2.3
Cetinje	0	0.0	2	100.0	2	1.2
Herceg Novi	5	35.7	9	64.3	14	8.1
Kolašin	1	100.0	0	0.0	1	0.6
Kotor	2	50.0	2	50.0	4	2.3
Nikšić	20	57.1	15	42.9	35	20.3
Petnjica	1	100.0	0	0.0	1	0.6
Plužine	1	100.0	0	0.0	1	0.6
Podgorica	38	64.4	21	35.6	59	34.3
Rožaje	0	0.0	1	100.0	1	0.6
Tivat	3	100.0	0	0.0	3	1.7
Tuzi	1	100.0	0	0.0	1	0.6
Ulcinj	11	45.8	13	54.2	24	14.0
Ukupno	98	57.0	74	43.0	172	100.0

Broj upisane djece u predškolskim ustanovama, prema opštinama i polu

	Dječaci	u %	Djevojčice	u %	Ukupno	u %
Bar	3	50.0	3	50.0	6	2.1
Berane	29	55.8	23	44.2	71	22.76
Bijelo Polje	0	0.0	2	100.0	2	0.7

Cetinje	1	50.0	1	50.0	2	0.7
Herceg Novi	11	61.1	7	38.9	18	6.2
Kotor	9	75.0	3	25.0	12	4.1
Nikšić	18	41.9	25	58.1	43	14.8
Podgorica	63	57.3	47	42.7	110	37.9
Tivat	10	43.5	13	56.5	23	7.9
Ulcinj	11	50.0	11	50.0	22	7.6
Ukupno	163	52.24	149	47.76	312	100.0

Preporuke koordinacionog tijela:

Obrazovanje Roma i Egipćana (RE populacije) u Crnoj Gori suočava se sa brojnim izazovima, uključujući siromaštvo, diskriminaciju, jezičke barijere i lica sa invaliditetom zbog intersekcijske diskriminacije.

Integracija u obrazovni sistem:

- **Predškolsko obrazovanje:** Povećati broj predškolskih programa specifično namijenjenih RE djeci kako bi se omogućio raniji početak obrazovanja.
- **Osnovno i srednje obrazovanje:** Osigurati redovno pohađanje i završavanje osnovne i srednje škole kroz programe stipendiranja i podrške.

Finansijska podrška:

- **Stipendije:** Pružiti stipendije i finansijsku pomoć za RE učenike na svim nivoima obrazovanja kako bi se smanjio ekonomski pritisak na porodice.

Kulturna i jezička podrška:

- **Uključivanje kulture:** Integrisati elemente romske kulture u školski program kako bi se povećala kulturna svjesnost i smanjila diskriminacija.

Roditeljska i zajednička podrška:

- **Obrazovanje roditelja:** Organizovati radionice i seminare za roditelje RE djece kako bi se podigla svijest o važnosti obrazovanja.
- **Uključivanje zajednice:** Aktivno uključiti zajednicu u obrazovne procese kroz formiranje savetodavnih tjela i saradnju sa nevladinim organizacijama.

Stručna podrška i dodatna pomoć:

- **Mentorski programi:** Razviti mentorske programe gde bi stariji studenti ili profesionalci pomagali RE učenicima u akademskom i profesionalnom razvoju.
- **Dodatna nastava:** Organizovati dodatne časove i podršku za učenike koji imaju poteškoće u savladavanju gradiva.

Borba protiv diskriminacije:

- **Edukacija nastavnika:** Obučiti nastavnike o kulturnoj osjetljivosti i inkluzivnim praksama kako bi se smanjila diskriminacija u školama.
- **Zakonska zaštita:** Strogo sprovoditi zakone protiv diskriminacije u obrazovnim institucijama.
- da se stvore zakonodavne i druge pretpostavke za angažovanje medijatora u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja na osnovu ugovora koji garantuju stalnost zaposlenja;
- da se na nivou svih lokalnih zajednica obezbijedi besplatan prevoz za djecu iz romske i egipćanske populacije do škole i povratak u mjesto stanovanja;

- da se dalje osnažuje upis djece iz romske i egipćanske zajednice u mješovite predškolske ustanove radi olakšanja daljeg obrazovanja i savladavanja barijera.

Monitoring i evaluacija:

- **Praćenje napretka:** Uspostaviti sistem za praćenje napretka RE učenika i evaluaciju programa podrške kako bi se osiguralo njihovo efikasno sprovođenje.
- **Izveštavanje:** Redovno izveštavati o postignućima i izazovima u obrazovanju RE populacije kako bi se podizala svest i mobilisala dodatna podrška.

Zdravlje

- ✚ Prema svim relevantnim istraživanjima, više od 95% pripadnika romske i egipćanske populacije ima regulisano zdravstveno osiguranje, što predstavlja značajan korak ka unapređenju njihovog pristupa zdravstvenoj zaštiti. Ovo postignuće je rezultat zajedničkih napora nadležnih institucija i organizacija koje rade na poboljšanju uslova života ove populacije.
- ✚ Unaprijeđena je dostupnost i kvalitet podataka o uslugama vodosnabdijevanja, sanitacije i higijene u romskim naseljima. Sprovedena je detaljna analiza kvaliteta vode za piće, a na ključnim lokacijama postavljene su pumpe za vodu, što je znatno poboljšalo higijenske uslove i pristup čistoj vodi. Ove mjere doprinose smanjenju rizika od bolesti povezanih sa neadekvatnim sanitarnim uslovima i poboljšanju opšteg zdravlja zajednice.
- ✚ Prosječno trajanje životnog vijeka pripadnika romske i egipćanske zajednice povećano je sa 55,9 godina u 2021. na 61,1 godinu u 2023. Ovaj napredak ukazuje na poboljšanje životnih uslova, uključujući bolji pristup zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i osnovnim uslugama.
- ✚ Međutim, u oblasti zdravstvene zaštite RE populacije nisu sprovedena sveobuhvatna novija istraživanja. Najnoviji dostupni podaci su iz istraživanja UNDP-a iz 2017. godine, prema kojem je 95% RE populacije imalo pristup zdravstvenoj zaštiti. Važno je napomenuti da je zdravstvena zaštita usko povezana sa regulisanjem ličnih dokumenata. Prema različitim izvorima, još uvijek postoji značajan broj pripadnika RE populacije koji nisu riješili pitanje ličnih dokumenata, što može predstavljati prepreku za potpuno ostvarivanje njihovih prava na zdravstvenu zaštitu.

Stoga se preporučuje sprovođenje novijih i sveobuhvatnijih istraživanja o zdravstvenom stanju i potrebama RE populacije, kako bi se bolje razumjeli trenutni izazovi i definisale efikasne strategije za dalje unapređenje njihove zdravstvene zaštite. Takođe, potrebno je intenzivirati napore u rješavanju pitanja ličnih dokumenata, što će omogućiti bolju integraciju ove populacije u zdravstveni sistem i ostvarivanje njihovih prava.

Preporuke koordinacionog tijela:

- Preporuke za zdravstvenu zaštitu Roma i Egipćana u Crnoj Gori treba da se baziraju na pristupu koji je inkluzivan, sveobuhvatan i kulturno senzibilan.
- Sprovesti nova i detaljna istraživanja o zdravstvenom stanju i potrebama RE populacije. Ovo će omogućiti bolje razumijevanje trenutnih izazova i pomoći u kreiranju ciljano usmjerenih politika i programa. Posljednji podaci iz 2017. godine nisu dovoljni za procjenu trenutnog stanja, a nova istraživanja mogu osigurati ažurne informacije za donošenje odluka.
- Intenzivirati kampanje i programe za pomoć RE populaciji u pribavljanju ličnih dokumenata. Nedostatak ličnih dokumenata je prepreka za pristup mnogim pravima, uključujući zdravstvenu zaštitu. Ovaj korak bi omogućio bolju integraciju RE populacije u zdravstveni i socijalni sistem.
- Nastaviti sa unapređenjem infrastrukture u romskim naseljima, posebno u pogledu vodosnabdijevanja i sanitarnih usluga, uz redovno praćenje kvaliteta vode. Ove mjere su ključne za smanjenje rizika od bolesti i poboljšanje opšteg zdravlja zajednice.
- Organizovati edukativne kampanje o prevenciji bolesti, značaju vakcinacije i zdravim životnim navikama. Povećanje svijesti o zdravstvenim temama može pomoći u prevenciji bolesti i unapređenju opšteg zdravlja RE populacije.
- Uvesti mobilne zdravstvene timove koji će pružati osnovne zdravstvene usluge direktno u romskim naseljima. Ovi timovi mogu pružiti neophodnu zdravstvenu njegu, posebno u udaljenim naseljima gdje je pristup zdravstvenim ustanovama otežan.
- Uspostaviti mehanizme za redovno praćenje i evaluaciju svih programa usmjerenih ka RE populaciji. Ovo će omogućiti identifikaciju uspješnih pristupa i prilagođavanje programa tamo gdje je potrebno, kako bi se osigurala njihova održivost i efikasnost.
- Da se preduzmu dodatne mjere i aktivnosti sa ciljem da Romima i Egipćanima koji nemaju riješen status u Crnoj Gori i neposjeduju lična dokumenta obezbijede pristup zdravstvenoj zaštiti na svim nivoima;
- Da se preduzmu mjere i aktivnosti kako bi obezbijedili da se Romima i Egipćanima ne ometa pristup zdravstvenoj zaštiti i liječenju finansijskim ili administrativnim preprekama;
- Da se razmotri mogućnost izdavanja privremenih zdravstvenih legitimacija dok se ne steknu uslovi za rješavanje pravnog statusa i zdravstveno osiguranje

Lična dokumentacija

- ✚ Rješavanje pravnog statusa RE i Egipćanske populacije, koja borave na teritoriji Crne Gore, odnosi se u najvećem broju na status Raseljena i Interno raseljena lica sa Kosova, koja su se zbog ratnih dešavanja u matičnoj državi Srbija – Republika Kosova, našla na teritoriji države Crne Gore.
- ✚ Za sprovođenje Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana za 2021—2025, licima tog statusa je omogućeno priznavanje prava na privremeni boravak – izdavanja Lične karte za strance do tri godine, Dozvole za stalni boravak i na kraju obezbjeđivanje putnog lista za lica bez državljanstva- zaštita od apatridije.
- ✚ Kako bi Ministarstvo unutrašnjih poslova po nacionalnom zakonodavstvu Crne Gore izdalo lična dokumenta ovoj populaciji, neophodno je:
 - da su lica elektronski evidentirana u sistem Ministarstva unutrašnjih poslova;
 - potrebno obezbijediti izvornu ličnu dokumentaciju matične države;
 - pasoš, izvod iz matične knjige rođenih, naknadni upis u knjige rođenih države porijekla, nakon čega bi stekli pravo na izdavanje Dokumenta Crne Gore, koji im omogućava, ostvarivanje ostalih prava iz domena nacionalnog zakonodavstva Crne Gore;
- ✚ Stranac koji ima dozvolu za stalni boravak ima pravo na:
 - 1) rad, posredovanje pri zapošljavanu i prava za vrijeme nezaposlenosti;
 - 2) obrazovanje i stručno usavršavanje; 3) priznavanje diploma i sertifikata;4) socijalnu pomoć, zdravstveno i penzisko osiguranje;5)poreske olakšice, u skladu sa zakonom;6) pristup tržištu roba i usluga;7) slobodu udruživanja, povezivanja i članstva u organizacijama koje zastupaju interese radnika ili poslodavaca.
- ✚ Kroz donošenje izmene i **dopune Zakona o strancima** u smislu podnošenja zahtjeva i produžavanje rokova, izmenom i dopunom **omogućeno je da sva lica, kojim je izdata dozvola za privremeni boravak do tri godine, se izda dozvola za stalni boravak** , ako u roku važenja te dozvole pribave putnu ispravu , države porijekla i podnese zahtjev Ministarstvu unutrašnjih poslova, na koji način je velikom broju izdat lični dokument Crne Gore.- Dozvola za stalni boravak. Omogućeno je, da sva lica ove populacije, elektronski evidentirana u Registrima MUP-a , i ako su sa nedostajućom dokumentacijom države porijekla, uđu u proceduru za rješavanjem pravnog statusa.
- ✚ Postignut je dogovor u junu mjesecu 2024.godine sa Republikom Kosova o otvaranju konzularnog Odjeljenja u DKP Republike Kosovo u Crnoj Gori, preko kojeg tijela će ova lica moći , na lakši način pribaviti potrebnu dokumentaciju države porijekla koja predstavlja osnov za izdavanje ličnog dokumenta države Crne Gore.
- ✚ Na ovu populaciju, primjenjivan je Ustavni princip “**afirmativne akcije**“ tj. Pružanje jednakih šansi onima koji u startnoj poziciji nijesu u jednakom položaju kao većina u postupku ostvarivanja statusnih prava u Crnoj Gori.
- ✚ Kako bi sva djeca ove populacije bila upisana u Registar rođenih države porijekla i kako bi se lakše došlo do saznanja da dijete nije upisano o registar rođenih države porijekla te kako bi opštinski Centri za socijalni rad omogućili upis djeteta u registar rođenih, i mogli da preuzmu ulogu nedostajućeg roditelja Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Ministarstvom zdravlja

i Ministarstvom prosvjete je u izradi operativnog uputstva za komunikaciju državnih organa u ovakvim slučajevima, i obavještenjem opštinskih centara koji bi dalje preduzimali terenske provjere tim porodicama, a sve rukovodeći se u najboljem interesu djeteta, i rješavanja pravnog statusa u Crnoj Gori te populacije.

- ✚ Kroz aplikaciju podnijetih zahtjeva od 112 lica, dobilo je lični dokument 68 lica, to jest riješilo svoj pravni status u Crnoj Gori i dobila lični dokument.
- ✚ Tokom 2024.godine brojčano pribavljeno 13 dokumenata države porijekla za ova lica.
- ✚ Info posjeta licima je bilo 43, organizovano info sesije za više od 100 pripadnika RE populacije u Beranama, Nikšiću, Baru i Budvi.
- ✚ mediski nastupa u 7 slučajeva, naknadni upis rođenja djeteta za 9 lica, što je uticalo da se značajno smanji broj ove populacije, aplikantata kod MUP-a sa neriješenim statusom.
- ✚ Zaključno sa 2024. podnijetih zahtjeva za privremeni boravak i stalni boravak ove populacije je **ostalo neriješena 42 zahtjeva, zbog nedostajuće dokumentacije matične države.**

Preporuke koordinacionog tijela:

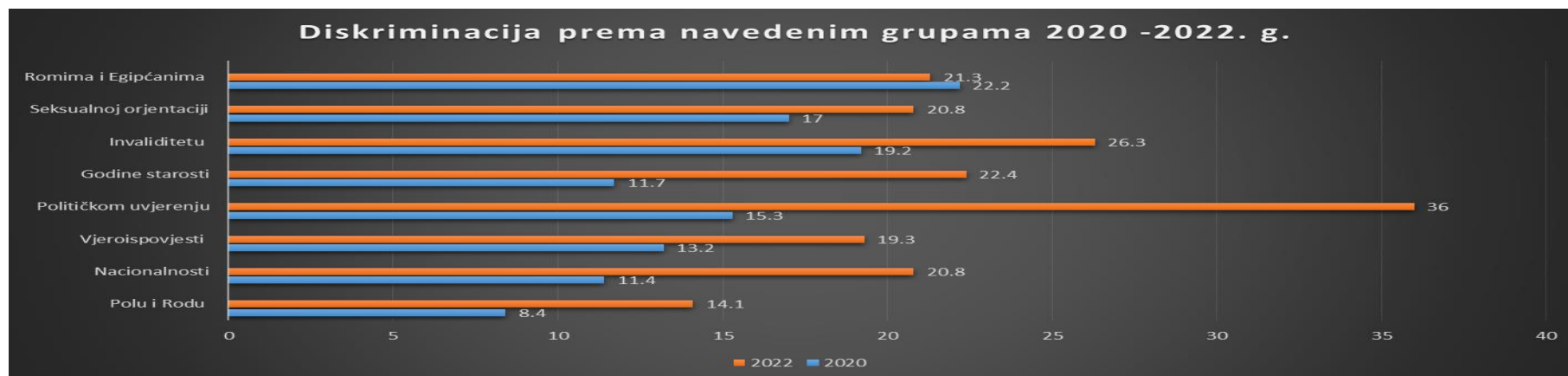
- Potrebno je i dalje ,preduzimanjem aktivnosti Ministarstva unutrašnjih poslova na konačnom rješavanju svih zahtjeva podnijetih za privremeni boravak do tri godine i stalni boravak ove populacije, a čiji su zahtjevi i dalje u radu u postupku rješavanja kod Ministarstva unutrašnjih poslova.
- treba nastaviti saradnju sa nadležnim organima država okruženja i kontinuirano vršiti indentifikovanje i pružanje pomoći podrške ranjivim licima kojima nedostaje lični dokument, pokretati administrativne i sudske postupke za registraciju u Crnoj Gori ili u zemljama porijekla.
- treba pružati pomoć za dobrovoljni i stalni povratak, sa posebnim naglaskom na Kosovo - matične države.

NE - diskriminacija

- ✚ Rezultati Popisa iz 2023. godine, objavljeni po nacionalnoj i etničkoj pripadnosti, omogućili su precizno utvrđivanje broja pripadnika romske i egipćanske (RE) populacije. Koordinaciono tijelo iniciralo je publikovanje disegregiranih rezultata kako bi se stekla jasnija slika o demografskoj strukturi RE zajednice, što je ključno za planiranje budućih aktivnosti i politika.

- ✚ Ministarstvo unutrašnjih poslova sprovelo je obuke za policijske službenike o smjernicama za vođenje razgovora sa osobama za koje postoji sumnja da su žrtve trgovine ljudima. U obuci je korišten set pitanja za predstavnike institucija, s posebnim osvrtom na prinudno prosjačenje i ugovorene brakove. Ova aktivnost unaprijedila je sposobnost učesnika da efikasno prepoznaju i pomognu potencijalnim žrtvama kroz primjenu usvojenih mehanizama.
- ✚ Evidentirane su sve romske i egipatske porodice koje žive u uslovima siromaštva na teritoriji opštine Pljevlja. Uz finansijsku podršku međunarodne organizacije "Help", obezbijeđeni su pijaća voda, ogrijev i osnovne životne potrepštine, čime je direktno unaprijeđen kvalitet života ovih porodica.
- ✚ Obuke za stručne radnike u sistemu socijalne i dječije zaštite na temu zaštite djevojčica od prisilnih maloljetničkih brakova kontinuirano se sprovode. U periodu od 2019. do 2023. godine obuku je prošlo više od 300 stručnih radnika, s planom da se do kraja 2024. godine obuka pruži još 20 učesnika. Ove aktivnosti imaju za cilj jačanje kapaciteta stručnih radnika u prepoznavanju i reagovanju na slučajeve prisilnih brakova.
- ✚ Opštinska organizacija Crvenog krsta Tivat kontinuirano je tokom 2024. godine pružala pomoć u vidu paketa garderobe, bebi paketa, hrane i higijenskih proizvoda za 15 porodica iz RE populacije koje nisu evidentirane u zvaničnim registrima. Ova pomoć je značajno doprinosila poboljšanju životnih uslova ovih porodica.
- ✚ U opštinama Bar, Berane, Bijelo Polje, Nikšić, Ulcinj i Tivat izrađeni su lokalni akcioni planovi za socijalnu inkluziju RE zajednice. Skupština opštine Tivat usvojila je Lokalni akcioni plan u januaru 2024. godine, koji uključuje konkretne mjere za poboljšanje položaja RE populacije.
- ✚ Aktivno funkcionisanje lokalnih akcionih grupa, koje okupljaju predstavnike RE zajednice, omogućava identifikaciju i rješavanje izazova s kojima se zajednica suočava. Ove grupe organizuju obuke, radionice i info sesije s ciljem jačanja kapaciteta zajednice i osnaživanja njenih članova.
- ✚ Fasilitatori angažovani za povezivanje članova romske zajednice sa lokalnim institucijama igraju ključnu ulogu u rješavanju identifikovanih izazova. Njihova uloga je da budu most između zajednice i institucija, kako bi se osigurala efikasna komunikacija i rješavanje problema.
- ✚ Izdavanje, promocija i distribucija Romskog pojmovnika ima za cilj podizanje svijesti o značaju očuvanja identiteta i kulture Roma. Publikacija informiše i edukuje širu javnost o identitetskim pitanjima RE populacije, smanjuje etničku distancu, prevazilazi stereotipe i afirmiše multikulturalne vrijednosti.

- ✦ Organizovan je drugi Romski parlament u Skupštini Crne Gore, fokusirajući se na ključne oblasti kao što su obrazovanje, zdravstvena zaštita, zapošljavanje, pravni i socijalni status, te zaštita porodice. Istaknuta je potreba za razbijanjem svih formi diskriminacije prema RE populaciji.
- ✦ Organizovane su dvodnevne obuke za Koordinaciono tijelo zaduženo za praćenje i sprovođenje Poznanjske deklaracije. Fokus je bio na pronalaženju najboljih modela za dugoročno zapošljavanje pripadnika RE populacije koji već duži period rade kao saradnici u zapošljavanju.
- ✦ Sprovedene su aktivnosti usmjerene na jačanje kapaciteta predstavnika RE zajednice da aktivnije učestvuju u procesima donošenja odluka na lokalnom nivou. Cilj je bio da se osnaže predstavnici zajednice za aktivno učešće u svim temama koje su značajne za njihov razvoj i inkluziju.
- ✦ Stepenn diskriminacije Roma i Egipćana je i dalje visok i iznosi 21,3%, iako je manji za 0,9% u odnosu na 2020. godinu kada je iznosio 22,2%.¹ S druge strane, na osnovu vrijednosti pokazatelja učinka, može se uočiti smanjenje etničke distance prema RE populaciji, koja na kraju 2023. godine iznosi 0,356, u odnosu na 0,55 u 2021. godini.²

Obrisci stepenn diskriminacije u Crnoj Gori 2022. godine. CEDEM 2022. Finansirano od strane Evropske unije i Savjeta Evrope.

¹ Poslednje istraživanje je sprovedeno 2022. godine. Nije bilo novih istraživanja, tako da su pokazatelji za ovu oblast ostali isti..

² Istraživanje CEDEM-a, Etnička distanca u Crnoj Gori, decembar 2023, dostupno na: <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2024/02/Etnicka-distanca-u-Crnoj-Gori-Decembar-2023.-2.pdf>

Preporuke koordinacionog tijela:

Ne-diskriminacija

- Utvrditi Predlog zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije;

Obrazovanje:

- Organizovati kampanje za podizanje svijesti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki o značaju obrazovanja.
- Organizovati antidiskriminacione treninge za javne službenike, učitelje, nastavnike, ljekare, medije i policajce kako bi se smanjile predrasude prema Romima/Romkinjama i Egipćanima/Egipćankama.

Participacija u društvu:

- Organizovati edukativne radionice u cilju osnaživanja Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u cilju povećanja njihovog učešća u političkom životu.

Mediji i kultura:

- Promovisati pozitivne primjere Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u medijima kako bi se smanjile predrasude i stereotipi.
- Organizovati događaje u cilju promovisanja kulture Roma i Egipćana.

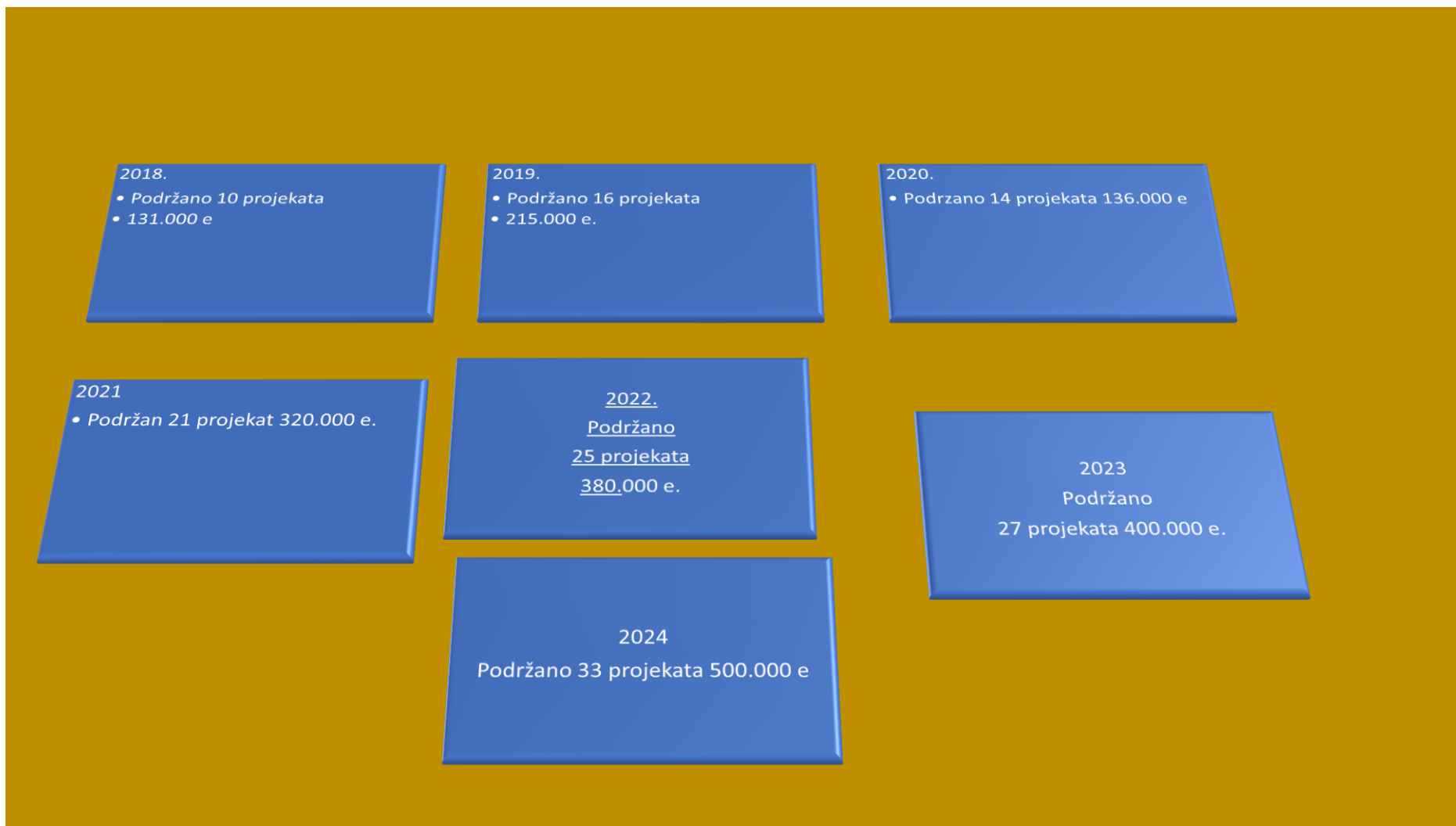
Podrška nevladinim organizacijama

Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava

Godina	Ukupan broj prijavljenih projekata	Ukupan iznos	Ukupan broj podržanih projekata	Ukupan iznos za Rome i Egipćane
2018.	97 projekata	755.293,00€	6 projekata	56.758,00€ (8%),
2019.	189 projekata	984.847,81€	15 projekata	112.343,06€ (11,4%)
2020.	196 projekata	1.128.315,60€.	17 projekata	110.700,00€ (10%).
2021.	185 projekata	1.066,000,00€.	13 projekata	93.200,00€ (9%).
2022.	195 projekata	1.049,723,00 €.	10 projekata	48.973,00€ (5%).
2023.	209 projekata	1.409.880,00 €	17 projekata	108.975,00 € (8%).
2024.	221 projekata	1.591.125,00 €.	21 projekata	136.350,00 € (9%).

Ukupan iznos finansijskih sredstava za projekte nevladinih organizacija za unapređenja položaja RE u Crnoj Gori podržane od Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava u periodu 2018 – 2024. iznosio je 667.297.09 eura.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava

Ukupan iznos finansijskih sredstava za projekte nevladinih organizacija za „Unapređenja položaja romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori“ podržane od Ministarstva ljudskih i manjinskih prava u periodu 2018 – 2024. iznosio je 2.082.000.00 eura.

DEKLARACIJA PARTNERA ZAPADNOG BALKANA O INTEGRACIJI ROMA/KINJA U SKLOPU PROCESA PROŠIRENJA EVROPSKE UNIJE

This process has been facilitated by:

Mi, premijeri sa Zapadnog Balkana, potvrđujemo svoju obavezu prema integraciji Roma/kinja u naša društva i obavezujemo se da ćemo pojačati naše napore u ovom smjeru kao dijelu procesa pridruživanja Evropskoj uniji i regionalne saradnje.

Ovim putem usvajamo **Deklaraciju partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma/kinja u sklopu procesa proširenja Evropske unije**, kojom se obavezujemo da ćemo nastaviti i pojačati napore za punu ravnopravnost i integraciju Roma/kinja, posebno kroz sprovođenje i praćenje Operativnih zaključaka Seminara o inkluziji Roma/kinja, i to:

1. Obavezujemo se da ćemo postići sljedeće ciljeve:

- a. **Zapošljavanje:** povećati stopu zaposlenosti Roma/kinja u javnom sektoru sa procentualnom zastupljenošću proporcionalnoj zastupljenosti Roma/kinja među opštom populacijom; povećati stopu zaposlenosti Roma/kinja najmanje na 25%;
- b. **Stanovanje:** gdje god je moguće, izvršiti legalizaciju neformalnih naselja gdje Romi/kinje stanuju; ili obezbijediti trajan, prikladan, dostojanstven, prihvatljiv i nesegregiran smještaj za Rome/kinje koji stanuju u nelegalnim objektima za koje iz opravdanih razloga nije moguće izvršiti legalizaciju;
- c. **Obrazovanje:** povećati stopu uključivanja i završavanja osnovnog obrazovanja na najmanje 90% i uključivanja i završavanja srednjoškolskog obrazovanja na najmanje 50%;
- d. **Zdravlje:** obezbijediti opšte zdravstveno osiguranje za najmanje 95% romske populacije ili postotak srazmjeran stopi zdravstveno osiguranih lica iz opšte populacije;
- e. **Lična dokumentacija:** osigurati da svi Romi/kinje budu upisani u registre građana;
- f. **Ne-diskriminacija:** ojačati vladine strukture da štite od diskriminacije, te uspostaviti specijalizovane odjele za nediskriminaciju Roma/kinja unutar postojećih tijela koja se bave nediskriminacijom, koja bi primala i procesuirala žalbe Roma/kinja, pružila pravnu podršku navodnim žrtvama i utvrđivala šeme diskriminacije, uključujući institucionalnu i prikrivenu diskriminaciju.

2. Obavezujemo se da **koristimo dostupne podatke** (uključujući rezultate regionalnog istraživanja o Romima Zapadnog Balkana iz 2017. godine) u cilju formulisanja politika za integraciju Roma/kinja zasnovanih na dokazima. Također se obavezujemo da **uspostavimo odgovarajući mehanizam za praćenje i izvještavanje o sprovođenju politika za integraciju Roma**, uključujući podatke relevantne za mjerenje postizanja ciljeva utvrđenih ovom Deklaracijom, imenovanjem nacionalne statističke službe kao ključne odgovorne institucije za prikupljanje podataka u skladu sa njihovim programima;

3. **Osiguraćemo podršku i osnaživanje Nacionalne kontakt osobe za Rome**, kao sveobuhvatni mehanizam za koordinaciju i sprovođenje ciljeva uspostavljenih ovom Deklaracijom i osiguraćemo sinergiju između ministarstava odgovornih za integraciju Roma/kinja;

4. Slažemo se da ćemo razviti, usvojiti i primjenjivati regionalne standarde o **javnom budžetu** za opšte i ciljane politike u **vezi sa integracijom Roma/kinja**, koristiti i povećati **javni budžet** na centralnom i lokalnom nivou; uključiti romsku zajednicu za postizanje **gore navedenih ciljeva**; koristiti dostupna **donatorska sredstva**, uključujući Instrument pretrispustne pomoći, u cilju unaprjeđenja statusa Roma/kinja;

5. Obavezujemo se da ćemo uspostaviti **formalne kanale i mehanizme za zajedničku uključenost lokalne vlasti i romske zajednice** u formulisanoj politici, donošenju odluka, u sprovođenju i praćenju napora preduzetih da bi se postigli ciljevi ove Deklaracije.

Pozivamo institucije Evropske unije da:

6. **Nastave sa pružanjem podrške** naporima partnera sa Zapadnog Balkana da postignu ciljeve za integraciju Roma/kinja uspostavljenih ovom Deklaracijom;

7. **Povežu dogovorene ciljeve za integraciju Roma/kinja uspostavljene ovom Deklaracijom** sa ključnim pokazateljima učinka za procjenu napretka u procesu proširenja;

8. **Osiguraju da se u sklopu vodećih inicijativa proširenja unaprijedi status Roma/kinja**, tako što će se uvesti **specifični pokazatelji za ključne mjere u vezi sa Romima**, pogotovo u okviru vodećih inicijativa za jačanje vladavine prava i za jačanje podrške socio-ekonomskom razvoju, vodeći računa o spriječavanju neželjenih efekata i o tome da se Romi/kinje ne izostave u odnosu na ostatak društva;

9. **Predvide značajniju ulogu partnera sa Zapadnog Balkana u politici Evropske unije za integraciju Roma/kinja nakon 2020.** osiguravanjem učešća partnera sa Zapadnog Balkana, najmanje kroz ulogu posmatrača;

S obzirom na gore navedeno:

10. Izražavamo zahvalnost Vladi Sjeverne Makedonije za pokretanje ovog procesa;

11. Pozdravljamo poziv Vlade Albanije da 2020. godine bude domaćin susreta ministara na kom bi se utvrdio napredak u postizanju ciljeva i prioriteta uspostavljenih ovom Deklaracijom.

Svaka od ugovornih strana pridržavat će se ove Deklaracije do datuma postanka članicom Evropske unije.

Poznan, 05. jul 2019.